

MALA KOLECIJA TORTURA

1.

– Uzmeš vazduh. Jednostavno zaroniš – rekao je i na trenutak prestao da diše. – Koča Popović pokušao je da izvrši samoubistvo, snažno udarivši glavom o ragastov.

Zvučalo je tako jednostavno kada je on izgovorio te reči i načinio trzaj glavom, poput fudbalera koji želi da smesti loptu u mrežu. Zapamtio sam njegov savet, kao i nekoliko pokreta koje je načinio, praktikujući ponekad i sam da nakratko zaustavim disanje. Ipak, nisam uspeo da odgovorim na poziv: moje pripovetke nema u zborniku priča o samoubistvu koji je priredio. No, imam običaj da je često prepričavam.

Tokom istrage u beogradskoj Upravi grada, prilikom hapšenja krajem 1940. godine, Koča Popović bio je podvrgnut vešanju naglavačke. Usled povreda zadobijenih prilikom batinanja, na njegovim stopalima otvorile su se gnojne rane. Spopalo ga je beznađe i odlučio je da sebi prekrati muke. Dok su ga sprovodili kroz hodnik, glavom se ustremio prema ragastovu i udario što je jače mogao, nakon čega je pao na pod, ošamućen, na ivici svesti.

Scena je bila opisana na trideset osmoj stranici *Razgovora s Kočom* Aleksandra Nenadovića. Knjiga je stajala na srednjoj polici, u samom srcu Martine kućne biblioteke, što je značilo da joj se često vraća. S vremenom na vreme, našla bi se na stolu: pažnju mi je privlačila naslovna strana sa Kočinim licem u krupnom planu, kao i crno-bela fotografija na zadnjoj korici: Nenadović i Popović sede u prirodi, za drvenim stolom, obojica u košuljama kratkih rukava i letnjim pantalonama. Novinar je spustio lakat na naslon klupe, a sagovornik ga posmatra sa pažnjom, držeći cigaretu u desnoj ruci. Na stolu su naočari i nekoliko papira, a u pozadini vide se listovi palme i slomljene grane na travi koju je bila spržila sparina.

Marta je najvažnija mesta podvukla grafitnom olovkom. Podvučene pasuse volela je da pročita naglas. Odlomak sa trinaeste stranice bio je posebno naglašen.

„Bavio sam se, kao što znate, književnošću i uvideo sam da je to luk i voda. Zaključio sam vrlo brzo: jedino što bi još vredelo pokušati jeste da se čovek direktno sudari s neprijateljem. Stoga odlučujem: boriću se, nema druge; sve napuštам i krećem. Pomalo budlasto, priznajem, ali krećem...“

Knjiga razgovora predstavljala je neku vrstu relikvije zbog potpisa na prvoj stranici. Igrom slučaja, tetka moga oca prepoznala je Koču Popovića u jednoj dubrovačkoj ulici 1989. godine i zamolila ga za posvetu. Nerado je činila takve stvari, jer je po prirodi bila stidljiva i nemametljiva. Izvadila je knjigu iz velike torbe za plažu – koliko sam je samo puta navodio da mi do detalja opiše njihov susret! – a on je ljubazno klimnuo glavom i zamolio je da mu pridrži teniski reket.

– Taj gospodin, pesnik nadrealista, narodni heroj i diplomata – počela bi da nabraja Marta svaki put kada bih je podsetio na njeno poslednje letovanje u Dubrovniku – učesnik

Španskog građanskog rata, borac, filozof, partizan, francuski đak, ljubazno se nasmešio, ne izgovarajući ni jednu jedinu reč. Možda je zahvalio, ne sećam se, ali bilo je nečeg tako veličanstvenog u njegovom čutanju. Potpisao se na prvoj stranici i nastavio niz ulicu, sa reketom pod miškom.

„Na prvim stranicama *Razgovora s Kočom* sagovornik jedva da progovara“, napisao sam u svojoj novinskoj rubrici o starim knjigama koje sam budžašto kupovao na ulici. Danas sramežljivo navodim ove reči i teško se usuđujem da priznam: želeo sam da napišem biografiju Koče Popovića.

Ne krijući oduševljenje, predstavio sam svoju ideju Marti, koja me je mrko pogledala.

– Ko si ti da pišeš o Koči? – upitala je, i ja sam potonuo.

Zaista, *ko sam ja*, pomislio sam postiđeno.

Upravo sam prelistavao njenu *zelenu beležnicu*, u kojoj sam pronašao nekoliko kratkih rečenica (podsetnika) vezanih za Popovićev život. Na celoj stranici, u čijem su dnu stajale tri velike tačke, nijednom nije napisala njegovo ime. – Bolje pozovi doktora Najdoskog da istreseste tepih – rekla je i stavila tačku na moju priču.

2.

Kada smo bili na prvom spratu, zatražio je da zastanemo. Spustili smo tepih na pločice i nekoliko minuta sedeli u hodniku. Svetlo se palilo i gasilo.

– Kao dečak, imao sam običaj da legnem na pod. Prstima bih se uhvatio za kraj tepiha i kotrljao se sve dok se ne bih našao u unutrašnjosti rolne.

Doktor Najdoski je glasno kašljao. Čim je došao do vazduha, predložio je da nastavimo i još jednom uzdahnuo, podižući teret sa svoje strane.

– Pre nekoliko noći, gledao sam na kablovskoj krimić u kom su ovako izneli leš iz stana – odgovorio mi je, cedeći reči poslednjim atomima snage.

Probudio sam ga, bio je pospan. Marta nije znala da li je to nekakav poremećaj zdravlja ili ne, ali naš sused umeo je da zadrema čim bi spustio glavu.

O posledicama koje izaziva duže vešanje naglavačke pitao sam ga tek kada smo prebacili tepih preko šipke.

Uplašio sam se da će me i doktor Najdoski mrko pogledati.

Šta sam ja znao o gnojnim ranama na stopalima? Šta bih umeo da kažem o pokušaju samoubistva udarcem glavom o ragastov, pomislio sam, ponovo osetivši stid.

Da li je bilo dovoljno što sam popodne proveo na krevetu, okrenut naglavačke? Da li su bila dovoljna znanja sakupljena iz priručnika o najrazličitijim vrstama mučenja? Knjige o velikom bolu, kaznama kroz istoriju, ili mala kolekcija tortura. Vodići kroz svet mašinerija za najefikasnije egzekucije.

Postavio sam sebi svako od tih pitanja i krvnički udarao praherom po tepihu, sve dok mi nije ponestalo daha.

Kada se razišao oblak prašine, ugledao sam doktora Najdoskog. Stajao je pred ulazom u zgradu. U jednoj ruci držao je praher, a u drugoj mornarski konop.

Obmotao je konop oko mojih članaka, a drugi kraj prebacio preko metalne šipke.

3.

U rashodovanom spačeku, izdvojen, na Brionima.

Raskrvavljeni arkade pri povratku iz lova.

Na Sutjesci.

Na Tjentištu, prilikom obeležavanja tridesetogodišnjice proboja. Nepozvan, svojim si-trorenom, u šatoru rezervisanom za stare borce. Tumarajući cele noći po kiši i mraku, sa bo-lesnom bešicom.

„Pa i sam život je jedna vrsta igre, zar ne?“

U Dubrovniku, sa opremom za podvodni ribolov.

U gradu oko kojeg Jugoslovenska Narodna Armija steže obruč, sa odgovorom na pro-vokaciju da je pobegao: „Pobegao sam, jer sam kao narodni heroj navikao da bežim glavom bez obzira!“

U ateljeu slikara Ljubodraga Jankovića Jaleta. Potkrovле u kom su ranije bile zatvorske ćelije. Obiličev venac broj 4, nad studentskom menzom, prostorije koje je koristila specijalna policija. Iznenaden što u svojoj nekadašnjoj ćeliji zatiče slikare. Pesnicom razbijajući zid načet vlagom i ispod gornjih slojeva maltera nalazi urezana imena, adrese, poruke.

Mrtav, 1992. Zemni ostaci nekoliko dana čekaju kremaciju. Krematorijum ne radi zbog nestasice plina. Napokon, iz Zrenjanina stižu tri boce.

„Intimno, ja ostajem pristalica čutanja.“

...

4.

Ne znam koliko sam dugo visio pred zgradom. Nakon što je pritegao mornarski konop, doktor Najdoski se nakratko vratio u svoj stan. Nije trebalo da igra traje ovako dugo, ali patolog iz komšiluka kao da je nestao.

Kada se napokon vratio i spustio me, želeći da se izvuče, objasnio je kako slepi miševi spavaju viseći naglavačke.

Njegova žurba otkrila je da se zabrinuo.

– Upravo to: našli smo ga, visio je kao slepi miš, rekao je vođa spasilačke ekipe koja je u Toskani nakon tri dana potrage pronašla nestalog paraglajdera – objasnio je i sramežljivo se nasmešio. – Bio se zapetljao u grane.

Osetio sam kako mi ponestaje vazduha.

– Samo duboko udahni, kao da hoćeš da zaroniš – rekao je i još jednom me pogledao.

Zatim se izvinio. Zadremao je, ni sam ne zna kad. Čim spusti bradu, gotovo je.

– Svakom se dogodi da zadrema – rekao sam, ošamućen, na ivici svesti.